

УДК 78.09(477):316.4.063.3(4)

DOI <https://doi.org/10.32782/2310-0583-2025-53-07>

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ТЕНДЕНЦІЯХ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА УКРАЇНИ

Юрій Погорецький – аспірант 4 року навчання кафедри музикознавства та музичної освіти факультету музичного мистецтва і хореографії, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0002-4314-4464>

Ірина Стародуб – доктор мистецтва, доцент кафедри фортепіано № 2, Національна музична академія України імені П.І. Чайковського
<https://orcid.org/0000-0001-6224-6688>

У статті досліджуються сучасні тенденції розвитку музичного інструментального виконавства України у векторі євроінтеграційних процесів. Висвітлюються характерні риси трансформації виконавських стратегій, репертуарної політики, стилістичних орієнтирів, а також механізми входження українських музикантів до європейського культурного простору. Проаналізовано роль міжнародної співпраці, фестивального руху, академічної мобільності та впливу західноєвропейської виконавської школи. Приділено центральної уваги дуальності процесу розвитку виконавського мистецтва – проблемам ідентичності та євроінтеграції. Розглянуто діяльність інструментальних виконавців класичної, академічної освіти у модифікованих функціях мистецтва. Описано механізми інноваційних інформативних можливостей вивчення європейського науково-творчого доробку. Розкрито ключові аспекти пріоритетних напрямків обрання репертуару в полі тенденцій європейської практики. Окреслено зміни освітніх програм виконавських факультетів в бік європейських систем. Зауважено на збереженні ціннісних факторів виконавських якостей українських митців та охарактеризовані особливості сучасних умов для їх творчої дії. У дослідженні розвинуто поняття новітніх форм виконавства у форматах онлайн та офлайн, підкреслено практичну значущість використання розширених технік гри, їх класифікації задля універсалізації виконавських прийомів у модернізації сценічного іміджу. Наведено моделювання професійних компетентностей ефективної діяльності сучасного українського митця. Досліджено змістовне наповнення поняття виконавської рефлексії як реакції на нові культурні та євроінтеграційні процеси. Виокремлено специфіку дії та якостей виконавця на сцені як ключового аспекту акту інтерпретації. Прослідковано кроскультурні комунікації та взаємобмін виконавським досвідом на шляху євроінтеграційного процесу.

Ключові слова: євроінтеграція, інструментальне виконавство, сценічний імідж, виконавська рефлексія, музична освіта, новітні форми виконавства, репертуарний пріоритет, ідентичність, інтерпретація.

Вступ. Євроінтеграція є не лише політичним чи економічним процесом – вона має глибокі наслідки у сфері культури, зокрема музичного виконавства. Сучасне виконавське мистецтво України перебуває в активному діалозі з європейськими виконавськими традиціями, що зумовлює появу нових форматів творчої діяльності, зміну ціннісних орієнтирів та розширення професійних горизонтів. Транскордонна мобільність митців відкриває нові можливості для культурної взаємодії (участь у резиденціях, конкурсах, майстер-класах із провідними європейськими педагогами) зміцнює професійні зв'язки й підвищує рівень виконавської майстерності.

Зміни в музичній освіті – важливий інструмент євроінтеграції. Запровадження європейського стандарту двоступеневої системи (бакалавр – магістр), академічна мобільність за програмами Erasmus+, інтеграція до Bologna Process сприяють відкритості виконавської школи до європейських

практик. Водночас постає виклик збереження національних традицій у новому контексті, що розглядається з позицій двох актуальних процесів – ідентичності та інтеграції.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання євроінтеграційних процесів у сфері музичного мистецтва розглядали Ніколаєвська Ю. В. [1], Дружинець М. І. [2], Кравченко А. [3] та інші. Основна увага приділяється аналізу змін у музичній освіті, концертній діяльності, міжкультурному обміні, а також особливостям адаптації українських виконавців до європейського художнього контексту. Проблеми виконавської інтерпретації дослідив Москаленко В. Г. [4], прояву процесів рефлексії як типу виконавського мислення приділяє увагу Кононова М. [5] Освітлення питання виконавського стилю і музичного виконавства відображено у дослідженнях Катрич О. Т. [6], музичне виконавство як феномен музичної культури розглядає у своїй дисертації Жайворонок Н. Б. [7].

Метою статті є визначення євроінтеграційних процесів у тенденціях розвитку музичного виконавства України.

Виклад основного матеріалу. Актуальні теми процесів виконавства відбивають головні завдання митців, серед них: знання традицій, культур, стилів та духовних пошуків розвитку людства, соціокультурних запитів, гуманістичних та комерційних замовлень і впровадження їх у контекст найсучасніших тенденцій музиковідтворення. Запропоновані спостереження певного досвіду бачення культурних процесів в країнах Європи охоплюють два актуальних явища життя сучасної людини мистецтва, які розглянуті у відображенні основних питань концертного виконавця – самоідентичності і процесу інтеграції, в даному випадку – євроінтеграції. Український виконавець – соліст, камераліст, артист оркестру перебуває всередині певної трансформації творчого амплуа, сценічного іміджу, спрямовуючи розвиток, удосконалення майстерності інтерпретації в бік актуальних прагнень євроінтеграції, адже країна прямує до європейської спільноти. Цими двома напрямками діяльності опікуються відповідальні, цілісні особистості – українські митці, зрушуючи ментальну свідомість, змінюючи її на користь загальноєвропейських стандартів виконавства у розповсюдженні прогресу світового мистецтва, презентуючи розгорнутий маркер художньої діяльності українського митця, яка слугує і слугуватиме утриманню зацікавленості до української культури, просуванню ідеї морального суспільства країни для зміцнення її майбутнього.

Враховуючи глобалізаційні процеси, що тривають протягом останніх 30 років, актуальності набувають такі явища, як кроскультурні взаємодії. Існує досить мало наукових музикознавчих досліджень, що присвячені проблемам залучення трансдисциплінарного підходу до вивчення еволюційних процесів, що відбуваються у музичному мистецтві. Експоненційно зростають чинники розширення інформаційного поля, актуальності набувають закономірності пришвидшення передачі інформації, а також здатність її усвідомлення та реакції на неї, що впливають на формування згаданих процесів. Сьогодні все більшу увагу дослідників привертають питання з нових форматів музичної комунікації [1], які пов'язані з позиціонуванням музичної комунікації як системи, що викликана творчою діяльністю в сфері інтерпретації музичного мистецтва XX–XXI століть. За думкою дослідниці Кравченко Анастасії сучасний етап медіакультури відображає вплив технологій

на музичне мистецтво, презентує генерування і транслявання мистецьких ідей, де продукуються експерименти з поєднання художніх та нехудожніх знакових систем. Наголошує на тенденціях, що стимулюють появу мультисеміотичних композицій і, як наслідок, вимоги створення «особливого комунікативно-ігрового простору» [3, с. 108] музичних виконавців, гнучких до сприйняття нових тенденцій, оздоблених численними музичними та технічними можливостями.

Самоідентичність, як явище самовизначеності набуває сьогодні найважливіших рис в усіх сферах культури: в образотворчому мистецтві, літературі, театрі, кіно, мистецтві створення одягу, музиці. Найбільш переконливою якістю самосприйняття, самовираження постає на перетині взаємопоєднань цих сфер у культурологічному полі. Якщо головною місією мистецтва є створення (підтримання, реконструкція) правдивості, проголошення краси, то самоідентичність українського митця у мистецькому просторі сьогодні спрямована на підкреслення та наголошення найпрекраснішого, що створене з «початку початків». У поступовій, виваженій промоції пролягає шлях до успіху укорінення наших надбань у європейській спільноті, викристалізовується сприйняття та розуміння українського культурного продукту. Ідентичність сучасного українського музиканта-виконавця сьогодення набула характеру завдання, в якому зосереджена увага на відповідальне вираження особистості, що повинно визначатись в мультифункціональних задачах – підвищених вимогах до себе, власної діяльності у публічному колі, вивірених художній і технічній формі, що матиме достойне прочитання у суспільстві. Поведінкові характеристики виразу самоідентичності як-от: професіоналізм, обізнаність широкого діапазону ерудиції у різних верствах, стриманість і гідність справляють ефект компетентності, поширюють знання про українське мистецтво у світі. Кадрові пріоритети у складанні ансамблів з українських виконавців привносять в картину європейського виконавства свій інтерпретаторський стиль і манеру, змінюючи зріз естетики, акцентуючи увагу на політичному (культурно-дипломатичному) контексті євроінтеграційного процесу, а також відмовлення від певних конкретних програм, відображають у мистецький спосіб тенденції та настрої української спільноти попри багаторічні руйнівні асиміляційні процеси заради власної національної ідентичності, що закладена в здоровий інстинкт цивілізованого суспільства.

Інтеграційний процес передбачає рух поєднання і взаємопроникнення будь яких елемен-

тів в одне ціле, в якому шлях взаємозближення утворює взаємозв'язки – згуртування, об'єднання структур в рамках регіону, країни світу. Діяльність українських митців, зокрема музикантів-виконавців, які стикнулись із професійною роботою зсередини країн Європи вказує на результати якісних змін в координатах підходів до багатьох явищ. Дружинець М.І. визначає євроінтеграційний вектор розвитку виконавства: «гастрольною діяльністю, міжнародною співпрацею, мовним чинником, європейськими та гуманітарними й культурними цінностями, комерціалізацією, а також використанням у творчості зовнішніх маркерів української культури в поєднанні зі світовими музичними трендами» [2, с. 9]. Оволодіння та використання інших мов, навіть на початковому рівні, змінює естетичні сприйняття культури країни і, як наслідок, розширює бачення особливостей національного стилю тієї чи іншої держави поглиблюючи знання. Звучання мови в природньому середовищі, тлумачення слів в контексті вичерпної інформативності про смисл історико-культурних процесів уточнює розкриття багатьох характерних показових елементів традиції. Серед механізмів євроінтеграційних змін у сучасному виконавстві – широкі можливості користування текстами (книгами і нотами не поширених видань), перспектива ознайомлення зі старими та новітніми публікаціями в бібліотеках, крамницях, полицях букіністичних магазинів.

У музичному виконавстві відчутне переосмислення нових відношень до європейських тенденцій, звичних виконавських напрямів, помітна зміна уявних стереотипів про ті чи інші музичні явища. Слухачький досвід самого виконавця-музиканта формується у вирії звукового європейського простору (під час прослуховування музичного продукту як ординарних, так і видатних інтерпретацій) змальовує дещо іншу картину вражень, суттєво різниться від сформованих власних думок і тверджень, поповнюючи виконавський тезаурус перетворюючи нові знання та відчуття у наступний потенційний трансформований акт творчості. В умовах євроінтеграції українські виконавці дедалі більше орієнтуються на інтернаціональні стандарти звучання, які формувалися впродовж XX–XXI століть у межах європейських виконавських шкіл (німецької, французької, австрійської, британської). Збільшується роль аналітичного підходу до інтерпретації музичного твору, активізується використання історично інформованого виконавства.

Інтеграція як якість згуртування і об'єднання, в країнах Європи проявляється в зовсім іншій

позиції мистецтва виконавця ніж міцно сформованому у пострадянський період підхід до виконавця, як суто-соліста. Пострадянське відношення до розвитку особистості концертного виконавця, як цілковитого лідера, окремого соліста (у випадку успішного кар'єрного шляху -продукту потужного менеджменту) поступається новим вимогам існування творчої особистості в здатності до комунікативних якостей, спільних взаємодій у соціокультурному середовищі, так би мовити діяльності групи – командній грі. Отже, у сучасному виконавстві діяльність суто-соліста не виправдовує потреб до природи музикування, як комунікативної функції, позбавляє процесу спілкування – головної загальнолюдської потреби. Освітній процес сучасного євроінтегрованого виконавця (піаніста, струнника) зосереджена на якостях гнучкості комунікації та участі всередині різних структур музичних об'єднань і подій – концертних виступах, фестивалях, майстер-класах, ансамблях. Впровадження курсів у навчальних закладах дисциплін різновидів ансамблю (фортепіанного ансамблю, ансамблю віолончелей, ансамблю скрипок), збільшення об'єму предмету розглядаємо цілковитою європейською тенденцією.

Одним із чинників євроінтеграційного шляху виконавського мистецтва є зміна репертуарного напрямку і тяжіння, яка відображена у заміні великої частини репертуарної ніші, яка складалась з російської музики, творами композиторів інших країн світу. Зосередження на нових уподобаннях, пріоритетах зумовило вивчення нових нотних матеріалів, музичних текстів, які змінили сталі, звичні підходи та методи творчого процесу у бік більш зацікавленого відношення до *сучасної* української музики, віднаходження маловідомих творів різних композиторів. У репертуарі українських солістів та камерних ансамблів спостерігається зростання частки сучасної європейської музики. Водночас простежується тенденція до інтерпретації української класики європейськими засобами, що сприяє її новому прочитанню.

Незвичні умови життєдіяльності (часто важкі, незручні) штовхають виконавців до творчості за межами комфортних зон, привносячи певні апгрейди, трансформації, удосконалення і як результат – нові форми виконавства. Новітні форми у сучасному виконавстві розглядаються як сукупність технік і методів гри на інструменті, що були використані в актуальних форматах онлайн та офлайн і визначені як головні пріоритети розвитку виконавства не тільки в акустичному залі, а і в мережі інтернет. Нові технічні засоби, сформо-

вані в систему класифікації прийомів для певного інструменту можуть бути застосовані до виконавських прийомів інших з урахуванням специфік та особливостей кожного окремого інструмента, та використані для звукотворчої фантазії практикуючого виконавця модифікуючи виконавський стиль та сценічний імідж. Засвоєння розширених технік гри відбувається за рахунок розповсюдження інформативного поля швидкого розвитку технологій комунікацій відео-аудіо зв'язку, що пришвидшило інтеграційні процеси культурного обміну між музикантами, композиторами, педагогами, виконавцями.

Культурна рефлексія передбачає певний стан свідомості, який перебуває у процесі пошуку нових парадигм розвитку та особистого естетичного зросту, як результат реакції на мистецькі події, що відбулись. Новітні форми сучасного музичного виконавства являються прямими інтерпретаторськими рефлексіями на нові композиторські ідеї та задуми, що в свою чергу відбивають події та відлуння викликів часу і втілюються безпосередньо в музичне звучання в акустичних залах, концертних сценах підсиленими технічними засобами, форматах онлайн та офлайн у мережі інтернет. Дія виконавця на сцені у стислому часі є квінтесенцією концентрації всіх здібностей: кропіткої розумово-творчої діяльності, фізичних зусиль, численних годин підготовки,

міркувань, психо-фізичних налаштувань задля вибудови переконливої інтерпретації [4]. Відомим феноменом прояву національної ідентичності артиста є суттєво більша сила переконання та свобода у художньому висловленні «своїх» музики, в якій виконавець репрезентує музичні сакральні коди відомі і приховані.

Висновки. Доказом євроінтеграційності у процесі розвитку музичного мистецтва України є спільні творчі досягнення виконавства у кроскультурній комунікації з країнами Європи. Надійним захистом від ціннісного занепаду культури країни є свідомі митці-виконавці, які ефективно застосовують два дещо контрастних, непростих, але надзвичайно важливих процеси:

– впровадження нових набутих знань та досвіду у професійну практику;

– репрезентація унікальних якостей та оригінальних здобутків своєї країни у просторі світової культури.

Євроінтеграція чинить помітний вплив на всі рівні функціонування сучасного українського виконавства. Вона стимулює стилістичне розмаїття, кроскультурний діалог, модифікацію та модернізацію виконавських практик. Водночас важливо зберігати власну ідентичність, поєднуючи національну традицію з інноваційними європейськими тенденціями розвитку музичного виконавства.

Література

1. Ніколаєвська Ю. В. Музична комунікація як інтерпретативний феномен (на матеріалі творчості ХХ-початку ХХІ ст.): дис. ... докт. мистецтвознавства: 17.00.03 Муз. Мистецтво / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 2020. 517 с.
2. Дружинець М. І. Естрадне музичне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ століття як фактор євроінтеграції української культури: автореф. дис. на здобуття ступ. канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. 23 с.
3. Кравченко А. І. Виконавська інтермедіальність: дискурс художньо-технологічної креативності в музичному мистецтві ХХІ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук*: зб. ст. / Дрогобицький держ. пед. Ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич; Одеса: Гельветика, 2020. Вип. 29. Том 5. С. 107–111.
4. Москаленко В. Г. Лекції з музичної інтерпретації. Навчальний посібник. До сторіччя Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 134 с.
5. Кононова М. В. Рефлексія як тип мислення у сучасному віолончельному виконавському мистецтві. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2005. Вип. 82. С. 46–52.
6. Катрич О. Т. Колективний слухач – пасивний реципієнт чи креатор ідей? (Про інтенціональний вимір музичного виконавства). *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2022. Вип. 135: Інтерпретаційні аспекти музичної творчості. С. 17–25.
7. Жайворонок Н. Б. Музичне виконавство як феномен музичної культури: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 Теорія та історія культури / Київський національний ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 183 с.
8. Популярна музика в Україні: євроінтеграційний вимір / за ред. Л. Корнієнко. Київ: ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України, 2019. 215 с.

References

1. Nikolaievska, Yu. V. (2020). *Muzychna komunikatsiia yak interpretatyvnyi fenomen (na materialy tvorchosti XX-pochatku XXI st.)* [Musical communication as an interpretive phenomenon (on the material of creativity of the 20th and early 21st centuries)]. Doctor's thesis. Kharkiv: Kharkivskiy nats. un-t mystetstv imeni I. P. Kotliarevskoho [in Ukrainian].

2. Druzhynets, M. I. (2021). Estradne muzychne mystetstvo Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolittia yak faktor yevrointehratsii ukrainskoi kultury [Ukrainian pop music art of the late 20th and early 21st centuries as a factor in the European integration of Ukrainian culture]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Natsionalna Akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv [in Ukrainian].
3. Kravchenko, A. I. (2020). Vykonavska intermediálnist: dyskurs khudozhno-tekhnolohichnoi kreatyvnosti v muzychnomu mystetstvi XXI stolittia [Performative intermediality: the discourse of artistic and technological creativity in the musical art of the 21st century]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Actual issues of humanities and sciences*, 29, 107–111 [in Ukrainian].
4. Moskalenko, V. H. (2013). Lektsii z muzychnoi interpretatsii. Navchalnyi posibnyk. Do storichchia Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho [Lectures on musical interpretation. Study guide. To the centenary of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky]. Kyiv: NMAU im. P. I. Chaikovskoho [in Ukrainian].
5. Kononova, M. V. (2005) Refleksiiia yak typ myslennia u suchasnomu violonchelnomu vykonavskomu mystetstvi [Reflection as a type of thinking in modern cello performance art]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho – Scientific Bulletin of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky*, 82, 46–52 [in Ukrainian].
6. Katrych, O. T. (2022). Kolektyvnyi slukhach – pasyvnyi retsypiient chy kreator idei? (Pro intentsialnyi vymir muzychnoho vykonavstva) [Is the collective listener a passive recipient or a creator of ideas? (On the intentional dimension of musical performance)]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho – Scientific Bulletin of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky*, 135, 17–25 [in Ukrainian].
7. Zhaivoronok, N. B. (2006). Muzychne vykonavstvo yak fenomen muzychnoi kultury [Musical performance as a phenomenon of musical culture]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi un-t kultury i mystetstv [in Ukrainian].
8. Korniienko, L. (Eds.) (2019). *Populiarna muzyka v Ukraini: yevrointehratsiinyi vymir*. Kyiv: IMFE im. M. Rylskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Yurii Pogoretskyi – Postgraduate Student at the Department Musicology and Music Education, Faculty of Musical Arts and Choreography, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Iryna Starodub – Doctor of Arts, Associate Professor at the Piano Department No. 2, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music

European integration processes in the development trends of modern musical performance of Ukraine

The article examines current trends in the development of instrumental music performance in Ukraine in the vector of European integration processes. The article highlights the characteristic features of the transformation of performance strategies, repertoire policy, stylistic guidelines, as well as the mechanisms of entry of Ukrainian musicians into the European cultural space. The role of international cooperation, the festival movement, academic mobility and the influence of the Western European performing school are analysed. The central attention is paid to the duality of the process of development of the performing arts – the problems of identity and European integration. The activity of instrumental performers of classical and academic education in modified functions of art is considered. The mechanisms of innovative informative opportunities for studying the European scientific and creative heritage are described. The key aspects of priority areas of repertoire selection in the field of European practice trends are revealed. Changes in the educational programmes of performing arts faculties towards European systems are outlined. The article emphasises the preservation of the value factors of the performing qualities of Ukrainian artists and describes the peculiarities of modern conditions for their creative work. The study develops the concept of the newest forms of performance in online and offline formats, emphasises the practical significance of using advanced performance techniques and their classification for the universalisation of performance techniques in the modernisation of the stage image. The modelling of professional competences of the effective activity of a modern Ukrainian artist is presented. The content of the concept of performing reflection as a reaction to new cultural and European integration processes is investigated. The specificity of the performer's action and qualities on stage as a key aspect of the act of interpretation is highlighted. The cross-cultural communications and mutual exchange of performing experience on the way of the European integration process are traced.

Key words: European integration, instrumental performance, stage image, performance reflection, music education, newest forms of performance, repertoire priority, identity, interpretation.